

পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ আৱশ্যকতা

অজিত কুমাৰ শৰ্মা

৫ জুন তাৰিখটো সমগ্ৰ বিশ্বৰ লগতে ভাৰতবৰ্ষটো বিশ্ব পৰিৱেশ দিৱস হিচাপে বিভিন্ন কাৰ্যসূচীৰে পালন কৰা হয় যাতে, সকলো জনগণেই পৰিৱেশ সংৰক্ষণ সম্পৰ্কে সচেতন হয়। ১৯৭২ চনত ষ্টকহমত অনুষ্ঠিত মানৱ পৰিৱেশ শীৰ্ষ সন্মিলনৰ পৰা ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ সাধাৰণ পৰিষদৰ আলোচনা মৰ্মে ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ দ্বাৰা ৫ জুন তাৰিখটো বিশ্ব পৰিৱেশ দিৱস হিচাপে পালন কৰিবলৈ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰে।

আমি বাস কৰি থকা পৃথিৱীখনেই আমাৰ পৰিৱেশ। পৃথিৱীখনৰ জৈৱ আৰু অজৈৱ উপাদান সমূহ যেনে মাটি, পানী, বায়ু, ব'দ-বতাহ, বৰষুণ, নদ-নদী, পাহাৰ-পৰ্বত, সাগৰ-মহাসাগৰ, মানুহ, জীৱ-জন্তু, গছ-গছনি আদিয়েই হৈছে এই পৰিৱেশৰ মুখ্য উপাদান। পৰিৱেশৰ এই উপাদান সমূহৰ যথার্থতাৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰিছে আমাৰ জীৱন। কিয়নো পৃথিৱীখনৰ সম্পূৰ্ণ জীৱজগতৰ লগতে আমিও জন্ম লগ্নৰে পৰাই এই পৰিৱেশৰ লগত নিজকে খাপ খুৱাই আমাৰ জীৱনশৈলী ঠিক কৰি লৈছো আৰু

সুন্দৰ ভাৱে জীৱন যাপন কৰি আছো। বৰ্তমান মানুহৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধি হৈ অহাৰ লগে লগে পৃথিৱী খনৰ পৰিৱেশৰ ওপৰত এক বিৰূপ প্ৰভাৱ পৰিছে আৰু মাটি, পানী, বায়ু প্ৰদূষিত হৈ প্ৰাকৃতিক পৃথিৱী খনৰ গুণগত অৱস্থাৰ অৱনতি ঘটাইছে আৰু মানুহ সুন্দৰ ভাৱে জীৱনযাপন কৰাত বিঘ্নিত হৈছে। এনেদৰে ক্ৰমান্বয়ে পৃথিৱীৰ পৰিৱেশৰ গুণগত অৱস্থাৰ অৱনতি ঘটি থাকিলে ভৱিষ্যতৰ পৃথিৱীয়ে কি ৰূপ লব তাক প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰি। পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ অৰ্থ হৈছে ভৱিষ্যতৰ বাবে পৃথিৱীখনৰ পৰিৱেশৰ উপাদান সমূহৰ বহনক্ষম ক্ষমতা যথাযথ ভাৱে ৰক্ষা কৰা। আমাৰ পৃথিৱীখন প্ৰাকৃতিক সম্পদেৰে

ভৰপূৰ আৰু এই সম্পদ ব্যৱহাৰ কৰিয়েই জীৱজগতৰ লগতে মানুহ এই পৃথিৱীত জীয়াই আছে। জনসংখ্যা বৃদ্ধি হৈ অহাৰ লগে লগে প্ৰাকৃতিক সম্পদৰো ব্যৱহাৰ বাঢ়ি

আহিছে। ঊনবিংশ শতিকাৰ আগভাগলৈকে জনসংখ্যাৰ বৃদ্ধিয়ে প্ৰকৃতিৰ ওপৰত যিমান প্ৰভাৱ পেলাইছিল তাতকৈ এতিয়া জনসংখ্যা বাঢ়ি অহাৰ লগে লগে প্ৰকৃতিৰ ওপৰত প্ৰভাৱ বাঢ়িবলৈ ধৰিলে। আদিতে মানুহে খেতি বাতি কৰি বা জীৱ-জন্তু পুহি জীৱন যাপন কৰিছিল। বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তি বিদ্যাৰ জৰিয়তে মানুহৰ জীৱন যাপন কৰাৰ ধৰণ পৰিৱৰ্তন হৈ আহিছে, অন্যহাতে নগৰীকৰণ ব্যৱস্থাইও পৰিৱেশৰ ওপৰত যথেষ্ট প্ৰভাৱ পেলাইছে। জনসংখ্যা বৃদ্ধি হৈ অহাৰ লগে লগে শিক্ষা, চিকিৎসা সেৱা, যোগাযোগ আদিৰ বাবে নগৰ অঞ্চলৰ সম্প্ৰসাৰণৰ বাবে গছ-গছনি কাটি বনাঞ্চলৰ সংকোচন ঘটাব লগা হৈছে। বিভিন্ন ধৰণৰ উদ্যোগ স্থাপন কৰিবৰ বাবে বৃহৎ অৰণ্য ধ্বংস কৰি অহা হৈছে। ফলস্বৰূপে বিভিন্ন ধৰণৰ চৰাই-চিৰিকটি, জীৱ-জন্তু আদিৰ খাদ্য আৰু

বাসস্থানৰ অভাৱ হৈ অৰণ্যৰ বাহিৰলৈ ওলাই আহিবলৈ বাধ্য হৈ পৰি মানুহৰ বাবে ভাবুকি স্বৰূপ হৈ পৰিছে। উদাহৰণ হিচাপে হাতীৰ কথাৰে ধৰা হওক। বনাঞ্চল বোৰ যথাযথ ভাৱে থকাৰ সময়ত হাতীয়ে আৱশ্যকীয় খাদ্য হাবিতে পাইছিল গতিকে আশ্ৰয় স্থল হিচাপে নিৰ্বিলম্বে হাবিতে বসবাস কৰিব পৰিছিল। কিন্তু বৰ্তমান বনাঞ্চল বোৰ সংকুচিত হৈ অহাৰ বাবে হাতী মানুহৰ মাজলৈ সোমাই আহিবলৈ বাধ্য হৈ পৰিছে। একেদৰে বাঘে যেনেকৈ খাদ্য হাবিতে পাইছিল বৰ্তমান খাদ্যৰ অভাৱত মানুহৰ মাজলৈ সোমাই আহি পোহনীয়া জীৱ-জন্তু বধ কৰি ক্ষুধা নিবাৰণ কৰিছে। সেয়েহে বনাঞ্চল বোৰ এতিয়াৰ পৰাই সংৰক্ষণৰ ব্যৱস্থা নকৰিলে জীৱ-জন্তুৰ উপদ্ৰৱৰ বাবে মানুহ জীয়াই থকাই টান হৈ পৰিব। দিল্লীৰ দৰে মহানগৰৰ বিভিন্ন ঠাইত বান্দৰৰ উপদ্ৰৱৰ বিষয়ে নিশ্চয় আমি সকলোৱে জ্ঞাত। বনাঞ্চল বোৰ ধ্বংস হৈ অহাৰ কাৰণে খাদ্যৰ অভাৱত বান্দৰ মানুহৰ মাজলৈ সোমাই আহি নানা ধৰণৰ উপদ্ৰৱ কৰিছে। প্ৰকৃতিৰ সম্পদ সমূহ ভৱিষ্যত প্ৰজন্মৰ বাবে সংৰক্ষণ কৰিব লাগিব। গছ-গছনি কমিলে জলবায়ুৰ পৰিৱৰ্তন ঘটে আৰু সেই পৰিৱৰ্তনে জীৱজগতৰ যথেষ্ট ক্ষতি সাধন কৰে। সু-পৰিকল্পিত ভাৱে নগৰীকৰণ

নহ' লে অনুপযুক্ত বাস ভৱন, খোৱাপানী, অনাময় ব্যৱস্থা, অ-স্বাস্থ্যকৰ পৰিৱেশ আদিৰ বাবে মানুহৰ স্বাস্থ্যৰ অৱনতি ঘটিব ই ধূৰূপ। বৰ্তমান আমি যি ভয়াৱহতাৰ সন্মুখীন হৈছো তাৰ বাবে জগৰীয়া কেৱল মানুহ। মানুহৰ অপৰিকল্পিত কাৰ্যকলাপৰ বাবেহে পৰিৱেশ কলুষিত হব পাৰে, অন্য জীৱ-জন্তুৰ বাবে নহয়।

পৃথিৱীৰ জন্ম লগ্নেৰে পৰাই প্ৰাণী বিলাকে সেউজীয়া উদ্ভিদৰ ওপৰত প্ৰত্যক্ষ বা পৰোক্ষ ভাৱে নিৰ্ভৰ কৰি আহিছে। সেউজীয়া উদ্ভিদে দিনৰ ভাগত বায়ুমণ্ডলৰ পৰা কাৰ্বন-ডাই-অক্সাইড গেছ শোষণ কৰি সূৰ্যৰ পোহৰত সালোক সংশ্লেষণ পদ্ধতিৰে খাদ্য প্ৰস্তুত কৰে আৰু বায়ু মণ্ডললৈ বিশুদ্ধ অক্সিজেন গেছ এৰি দি বায়ুৰ অক্সিজেন আৰু কাৰ্বন-ডাই-অক্সাইড গেছৰ যথায়তা নিয়ন্ত্ৰণ কৰে লগতে প্ৰস্তুত কৰা খাদ্যৰ ওপৰত প্ৰাণী সমূহ প্ৰত্যক্ষ বা পৰোক্ষ ভাৱে নিৰ্ভৰ কৰি জীৱন নিৰ্বাহ কৰি আহিছে। গতিকে সেউজীয়া উদ্ভিদৰ সংৰক্ষণৰ বাবে পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ঠাইত বিভিন্ন জনে আৰু চৰকাৰী অনুষ্ঠানৰ লগতে বে-চৰকাৰী অনুষ্ঠানেও বহু ধৰণৰ চেষ্টা কৰি আহিছে যদিও সু-পৰিকল্পিত ভাৱে প্ৰচাৰ নোহোৱাৰ বাবে সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ মাজলৈ

সম্প্ৰসাৰিত নোহোৱাত সুফল পোৱাত কিছু অসুবিধাৰ সৃষ্টি হৈছে। ১৮৬৪ চনত জাৰ্মান চিন্তাবিদ আলেকজেণ্ডাৰ ভন হম বন্ডে আৰু আমেৰিকাৰ চিন্তাবিদ জৰ্জ পাৰ্কিন্সে পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ ওপৰত বিজ্ঞান সন্মত ধাৰণাক প্ৰতিষ্ঠিত কৰিব পাৰিছিল আৰু এছিয়া, ইউৰোপ, আফ্ৰিকা আৰু উত্তৰ আমেৰিকাত পৰীক্ষামূলক ভাৱে বিজ্ঞান সন্মত নিৰ্বননিকৰণৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছিল। প্ৰায় ১৯০০ চনৰ পৰা সমগ্ৰ বিশ্বতে বিজ্ঞান সন্মত নিৰ্বননিকৰণে প্ৰসাৰ লাভ কৰিছিল। পৰিৱেশ সংৰক্ষণৰ সম্পৰ্কে ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰকৃতিবিদ সকলেও বহু আগৰ পৰাই চিন্তা-চৰ্চা কৰি আহিছে। সম্ৰাট অশোকেও নিজৰ সাম্ৰাজ্যত বৃক্ষ ৰোপণ আঁচনি লৈছিল আৰু গছ-গছনিৰ উপকাৰিতাৰ বিষয়ে জনগনক অৱগত কৰাইছিল।

১৯৭৩ চনৰ ২৪ এপ্ৰিলত চাইমন কোম্পেনীয়ে অলকানন্দা উপত্যাকাত প্ৰায় ২৫০০ জোপা গছ কটাৰ সিদ্ধান্তৰ বিপৰীতে

স্থানীয় সামাজিক সংগঠন দাচলি গাৰাম স্বৰাজ সংঘৰ উদ্যোগত মহিলা সকলে গছ বোৰৰ সন্মুখত হাতত হাত ধৰি বৃত্তাকাৰে থিয় হৈ গছকটাত বাধা আৰোপ কৰি চিপকো আন্দোলন গঢ়ি তুলিছিল। এই আন্দোলনে বিশ্ব পৰ্যায়তো পৰিৱেশবিদ সকলকো প্ৰভাৱান্বিত কৰিব পাৰিছিল। একেদৰে ১৯৮৩ চনত উত্তৰ কানাড়া জিলাৰ গোবিগান্দি গাঁৱত ৰাইজে বনাঞ্চললৈ গৈ গছবোৰ সাৱটি ধৰি এৰিক আন্দোলন গঢ়ি তুলি উদ্ভিদৰ বাবে সেউজ আন্দোলন আৰম্ভ কৰিছিল। প্ৰাকৃতিক পৰিঘটনা যেনে বিজুলী, গাজনি, ঢেৰেকনি, ধুমুহা, বতাহ, বানপানী, বনজুই, ঘূৰ্ণীবতাহ, আগ্নেয়গিৰিৰ উদগিৰণ, ভূমিকম্প, ভূমিস্থলন আদিয়ে পৰিৱেশৰ ক্ষতি কৰে এই কথা সত্য। কিন্তু মানৱ সৃষ্ট ঘটনা বা দুৰ্ঘটনা যেনে উদ্যোগিক দুৰ্ঘটনা, পাৰমাণৱিক বিস্ফোৰণ, খাদ্য বিষক্ৰিয়া আদিয়ে জীৱ জগতৰ বেছি বিপৰ্যয় মাতি আনে। সেয়েহে মানুহ পৰিৱেশৰ প্ৰতি সচেতন নহ'লে জীৱ জগত অতি সোনকালে পৃথিৱীৰ পৰা নোহোৱা হৈ যাব। আনহাতে দেখা গৈছে যে, মানুহৰ জীৱন যাপন প্ৰণালী পৰিৱৰ্তন হৈ অহাৰ বাবে বিজুলী শক্তিৰ চাহিদা পূৰণৰ হকে নদী বান্ধ দি বিজুলী শক্তি উৎপাদন কৰিছে। কিন্তু

বিপৰীতে কেতিয়াবা বান্ধ ভাঙি যি দুৰ্ঘটনা হয় সি প্ৰাকৃতিক ভাৱে হোৱা বান পানীৰ সমস্যাকৈ বহুগুণে ক্ষতি কাৰক হয়।

বৰ্তমান আৰু এক ভয়াৱহ সমস্যাৰ প্ৰতি সচেতন হোৱাৰ প্ৰয়োজন হৈ পৰিছে সি হল গোলকীয় উত্তাপ বৃদ্ধি বা ইংৰাজীত যাক কোৱা হয় গ্লবেল ৱাৰ্মিং। পৃথিৱীৰ বায়ুমণ্ডলত থকা গ্ৰীণ হাউচ গেছ অৰ্থাৎ কাৰ্বন ডাই অক্সাইড, চি এফ চি অৰ্থাৎ ক্লৰ ফ্লুৰ কাৰ্বনছ, মিথেন, নাইট্ৰাচ অক্সাইড, অ'জন, আৰু জলীয় বাষ্প গেছসমূহে পৃথিৱীৰ ওপৰত এটা ছাতিৰ দৰে আৱৰণৰ সৃষ্টি কৰি আছে আৰু দিনৰ ভাগত সূৰ্যৰ পৰা অহা তাপৰ প্ৰায় ৩১ শতাংশ তাপ মহাকাশলৈ ঘূৰাই পঠাই আৰু প্ৰায় ২১ শতাংশ তাপ শোষণ কৰে আৰু প্ৰায় ৪৮ শতাংশ তাপ পৃথিৱীয়ে শোষণ কৰি ৰাতিৰ ভাগত তাপ এৰি দিয়ে যদিও গ্ৰীণ হাউচ গেছৰ স্তৰে এই তাপৰ কিছু অংশ পৃথিৱীলৈ ঘূৰাই পঠাই বায়ু মণ্ডলৰ তাপমাত্ৰাৰ ভাৰসাম্য ৰক্ষা কৰে। এতিয়া সমস্যাটো হল মানুহৰ বিভিন্ন কাৰ্যৰ বাবে গ্ৰীণহাউচ গেছবোৰৰ পৰিমাণ বাঢ়ি যোৱাৰ ফলস্বৰূপে ৰাতিৰ ভাগত পৃথিৱীলৈ ঘূৰাই পঠোৱা তাপৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি হৈ পৃথিৱীৰ বায়ুমণ্ডলৰ উত্তাপ যথেষ্ট বৃদ্ধি কৰিছে।

বৰ্তমান বিভিন্ন পৰীক্ষা-নিৰীক্ষাৰ দ্বাৰা গম পোৱা গৈছে যে, গ্ল' বেল ৱাৰ্মিঙৰ বাবে জগৰীয়া গেছ বিধ হল কাৰ্বন-ডাই-অক্সাইড আৰু চি এফ চি গেছ। দিনক দিনে বায়ুমণ্ডলৰ উষ্ণতা বৃদ্ধি হৈ অহাৰ ফলত কিছুমান জীৱ প্ৰজাতিয়ে জীয়াই থকাৰ উপযুক্ত পৰিৱেশ হেৰুৱাইছে বুলি পৰিৱেশ বিজ্ঞানী সকলে মত পোষণ কৰিছে। এনে দৰে উষ্ণতা বৃদ্ধি হৈ গৈ থাকিলে এসময়ত

বহু জীৱ-প্ৰজাতি পৃথিৱীৰ পৰা নাইকিয়া হৈ যাব। দ্বিতীয়তে উষ্ণতা বৃদ্ধি হৈ অহাৰ ফলত মেৰু অঞ্চলৰ

বৰফ গলিবলৈ ধৰিছে আৰু সাগৰৰ বুকু ক্ৰমান্বয়ে উফন্দি অহা পৰিলক্ষিত হৈছে। এনেদৰে সাগৰৰ পৃষ্ঠ উফন্দি আহি থাকিলে এসময়ত সাগৰৰ উপকূল সমূহ পানীত জাহ গৈ পৃথিৱীৰ মাটিৰ পৰিমাণ কমি জীৱৰ বাবে বিপৰ্যয় কঢ়িয়াই আনিব। এবাৰ বায়ু প্ৰদূষণ হ'লে প্ৰদূষকবোৰ আঁতৰাই পেলাব নোৱাৰি। কেৱল প্ৰদূষকবোৰ চিনাক্ত কৰি পুনৰ যাতে বায়ু প্ৰদূষণ কৰিব নোৱাৰে তাৰ ব্যৱস্থাহে কৰিব পাৰি। তাৰে কেইটামান ব্যৱস্থা তলত উল্লেখ কৰা হ'ল —

* প্ৰদূষণৰ উৎস চিনাক্ত কৰি তাক নিৰ্মূল কৰিব লাগিব।

* যিকোনো গোটা আৱৰ্জনা জ্বলাই নিদি পুনৰ ব্যৱহাৰ কৰাৰ চেষ্টা কৰিব লাগিব।

* পেট্ৰল, ডিজেল, কয়লা আদি ইন্ধন ব্যৱহাৰ কৰি চলা যান-বাহন কম পৰিমাণে ব্যৱহাৰ কৰা।

* উপযুক্ত দহন ঘটাই ইন্ধন ব্যৱহাৰ কৰিব লাগিব।

* কোনো ধৰণৰ প্লাষ্টিক জাতীয় বস্তু জ্বলাই নিদি পুনৰ ব্যৱহাৰ কৰাৰ চেষ্টা কৰিব লাগিব।

* পৰ্যাপ্ত পৰিমাণৰ গছ-গছনি ৰুই বায়ু প্ৰদূষণ হ্ৰাস কৰাৰ চেষ্টা কৰিব লাগিব।

* বিশ্বৰ সকলো ধৰণৰ উদ্যোগ স্থাপনৰ ক্ষেত্ৰত পৰিৱেশ সংৰক্ষণ নীতি অৱলম্বন কৰিব লাগিব।

মহামানৱ মহাত্মা গান্ধীয়ে কৈছিল “এই পৃথিৱীখনে সকলোৰে প্ৰয়োজন পূৰণ কৰিব পাৰে কিন্তু এজনৰ লোভ নিবৃত্তি কৰিব নোৱাৰে।” সেয়েহে আমি আমাৰ ব্যক্তিগত স্বার্থৰ কথা চিন্তা নকৰি বৃহৎ স্বার্থৰ বাবে কাম কৰিলেহে পৃথিৱীখন সুন্দৰ ভাৱে ৰাখিব পাৰিম